

ÇELEBİ

Asil, zarif, okumuş,
bilgili kimseler için kullanılan
bir unvan.

Kelimenin menşei hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmüşse de bugüne kadar kesin bir sonuca varılamamıştır. Yapılan tekliflerin en eski olanı ve halen de en çok tasvip göreni, İbn Kemal ile Hasan Kâfî Akhisârî'nin bu kelimenin menşei ile ilgili risâlelerinde ortaya koydukları, çelebinin Türkmen dilinde Allah'ın isimlerinden biri olan çalaptan geldiği görüşüdür. Bunlara göre sondaki nisbet "yâ"sı ile kelimeye (çalabî) "Allah'a mensup, Allah'a bağlı" anlamı verilmiş ve telaffuzu zamanla incelenerek çelebi şekline dönüşmüştür. Kelimenin Grekçe'den veya başka bir Hint-Avrupa dilinden geldiği konusundaki teklifler ise inandırıcı olmaktan uzaktır. Nitekim İbn Battûta, çelebinin Anadolu'da "efendi" anlamında kullanıldığını belirttiği gibi bazı Bizans kaynaklarında da bu kelimenin Türkçe olduğu ve "beyzade" anlamına geldiği kayıtlıdır (geniş bilgi için bk. Doerfer, III, 89-91; Erdal, s. 407-416).

Osmanlılar'da özellikle XIV. yüzyıldan XVIII. yüzyıla kadar kültürlü yüksek tabakaya mensup olanlar, ilmiye ricâlî, divan şairleri, kalem erbabı, Dîvân-ı Hümayun kâtipleri gibi genel olarak okumuş, bilgili kimselere, hatta bazı gayri müslimlere verilen bu unvan, ilk dönemlerde Osmanlı şehzadeleri için de kullanılmıştır. Nitekim Yıldırım Bayezid'in dört oğlu çelebi unvanıyla anılmış, I. Mehmed padişah olduktan sonra da bu unvanla tanınmıştır. Kelime XVIII. yüzyıldan itibaren daha farklı anlamlarda kullanılmıştır. J. Redhouse'in, kelimeye "hıristiyan din adamı (rahip, keşiş), şehzade, edip, âlim, kâtip, gayri müslim beyefendi" gibi birbirinden farklı anlamlar vermesi XIX. yüzyıl sonları için doğru olmalıdır. Bu dönemde modernliğe özenen bazı aydınlarla ve kibarlık meraklısı zengin aile çocuklarına "alafranga çelebiler" denmiştir. "Çelebi efendi" tabiri ise bir kısım ilmiye ricâlî ile Konya Mevlevî Âsî-tânesi postnişinleri için kullanılmıştır. Atâî, meslek hayatının henüz başlangıcında olan ilmiye ricâlîne verilen "çelevî ulûfesi"nden bahsetmektedir. Çelebi, bazı gayri müslim zümreler tarafından da kullanılan bir unvan olmuştur. Eremya Çelebi, Thevennot Çelebi gibi kültürlü kimseler yanında Fenerli Rum beylerinin erkek torunları da bu unvanla anıl-

mıştır. Ayrıca hıristiyan ve yahudi kadınlar kocalarına çelevî demekteydiler. Gayri müslimlerin kullandığı çelebinin, salîbînin (hıristiyan, Haçlı) bozulmuş şekli olduğu da ileri sürülmüştür (*Türkiye Maarif Tarihi*, II, 565-566).

Çelebi unvanının Osmanlı döneminde şehirli halk arasında yaygın olarak kullanıldığı şer'iyye sicillerindeki belgelerden anlaşılmaktadır. XVIII. yüzyıl başları için yapılan bir tesbite göre, Edirne'de şehirli arasında 5329 aile reisi içerisinde 676 kişinin çelevî unvanını taşıdığı, bunun Edirne'de bey, ağa, efendi, hacı, molla, seyyid vb. diğer unvanlara nisbetinin % 12,7 olduğu belirlenmiştir. Çelebi kelimesi yer adı olarak da yaygın şekilde kullanılmıştır. İstanbul'da on civarında mahalle ve sokağın bu ismi taşıdığı (*İst.A*, VII, 3812-3813), Bosna eyaletine bağlı Çelebipazarı adıyla bir kazanın bulunduğu bilinmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

J. Redhouse, *A Turkish and English Lexicon*, Costantinople 1890, s. 728; Doerfer, *TMEN*, III, 89-91; Kemalpaşazâde, *Risâle fî tahkîki lafzî çelevî*, Süleymaniye Ktp., Amcazâde Hüseyin, nr. 241, vr. 91-92; Hasan Kâfî Akhisârî, *Risâle fî lafzî çalâb*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3814; Atâî, *Zeyl-i Şekâik*, s. 184, 584; *Türkiye Maarif Tarihi*, II, 565-566; C. V. Findley, *Bureaucratic Reform in the Ottoman Empire*, Princeton 1980, s. 210, 211, 214; E. Rossi, "Çelebi Kelimesi Hakkında Ebu's-Su'ud'a Atfedilen Bir Fetva", *TDAY Belleten* (1954), s. 11-14; M. Mansuroğlu, "On Some Titles and Names in Old Anatolian Turkish", *ÜAJ*, sy. 27 (1955), s. 94-102; M. Erdal, "Early Turkish Names for the Muslim God, and the Title Çelebi", *AAS*, XVI/3 (1982), s. 407-416; Özer Ergenç, "XVIII. Yüzyılın Başlarında Edirne'nin Demografik Durumu Hakkında Bazı Bilgiler", *IX. Türk Tarih Kongresi (Bildiriler)*, Ankara 1989, s. 1422 ve tablo; W. Barthold, "Çelebi", *İA*, III, 369-370; a.mlf. — [B. Spuler], "Çelebi", *El²* (İng.), II, 19; *TA*, IX, 439; Pakalın, I, 342-345; *İst.A*, VII, 3809-3813.

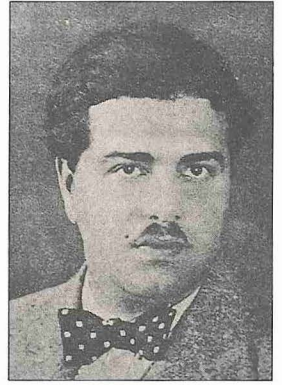
MEHMET İPŞİRLİ

ÇELEBİ, Âsaf Hâlet

(1907-1958)

Cumhuriyet devri şair ve yazarı.

27 Aralık 1907'de İstanbul'da Cihangir'de doğdu. Babası eski Dahiliye Nezâreti Şifre Kalemi müdürü Mehmed Said Hâlet Bey'dir. Küçük yaşta özel hocaların yanında başladığı öğrenimini Galatasaray Sultânîsi'nde tamamladı. Dinî ve özellikle tasavvufî edebiyatla da yakından ilgilenen babasından Fransızca ve Farsça, son Üsküdar Mevlevîhânesi şeyhi Ahmed Remzi Dede (Akyürek) ile yine

Âsaf
Hâlet
Çelebi

son devrin tanınmış müzikşinaslarından olan Rauf Yektâ Bey'den uzun yıllar müzik ve nota dersleri aldı. Yüksek tahsil yapmak üzere bir ara Fransa'ya gitti. Geri dönünce üç ay kadar Sanâyi-i Nefise Mektebi'ne devam etti, daha sonra Adliye Meslek Mektebi'ni bitirerek Üsküdar Asliye Ceza Mahkemesi'ne zabıt kâtipi oldu. Bir müddet Osmanlı Bankası ile Devlet Denizyolları İdaresi'nde çalıştı. Uzun süre İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü Kitaplığı'nda kütüphane memurluğu yaptı. 1946 seçimlerinde İstanbul'dan bağımsız milletvekili adayı olduysa da seçimi kazanamadı. 15 Ekim 1958'de öldü, kabri Beylerbeyi'nde Küplüce Mezarlığı'ndadır.

Oldukça kültürlü ve edebî zevk sahibi bir aile muhiti içinde yetişen Âsaf Hâlet üzerinde bu çevrede başta babası olmak üzere Ahmed Remzi Dede ile Rauf Yektâ Bey'in önemli tesirleri vardır. On sekiz yaşlarına kadar aruz vezniyle klasik divan şiiri tarzında rubâî ve gazeller yazmış, ancak bu şiirlerle o günkü edebiyat anlayışında bir yenilik yapılamayacağını anlayarak bir süre sonra bundan vazgeçmiştir. Uzun süren bir arays devresinden sonra ilk defa 1939 yılından itibaren yayımladığı ve kapalı garip ifadeyle devrin şiir okuyucusunu yadırgatan yeni şiirleriyle edebiyat çevrelerinin dikkatini çekmiştir. Kendine has değişik bir mistisizmin de hâkim olduğu bu yeni şiirlerinde divan şiiri estetiğiyle yer yer Fransız "letrist"lerinin harflerin ses çağrışımlarına dayanan şiir anlayışını birleştirdiği görülmektedir. 1940'tan sonraki Türk şiirine daha çok ses yankılanmaları yoluyla, İslâm tasavvufu ile eski Doğu din ve kültürlerinden aldığı yeni tem ve motiflerle değişik bir söyleyiş getiren Âsaf Hâlet'in şiirlerinin arkasında büyük bir kültür birikimi bulunduğu ve bu şiirlerin tadına varılabilmesi için mutlaka bu kültürlerden haberdar olmak gerektiği anlaşılmaktadır.